

Dr hab. Volodymyr Dubichynskyi
Katedra Rusycystyki,
Wydział Lingwistyki Stosowanej
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, 16 lipca 2019 roku

Recenzja rozprawy doktorskiej Mgr. PRZEMYSŁAWA B. TOMANKA pt.
„Publicystyka polityczna Dmytra Doncowa z lat 1910–1944 w świetle
politolingwistyki”, Kraków 2019, ss. 379.

Rozprawa doktorska mgr. Przemysława B. Tomanka wpisuje się swym zakresem tematycznym w badania nad dyskursem politycznym. Przedmiotem zainteresowania Autora staje się twórczość publicystyczna Dmytra Doncowa w ujęciu politolingwistyki. Materiał badawczy stanowią teksty publicystyczne Dmytra Doncowa, obejmujące lata 1910-1944.

Idei Dmytra Doncowa, znanego ukraińskiego publicysty, społecznika, uczonego - autora koncepcji tradycjonalistycznego nacjonalizmu - dziś stają się zwłaszcza aktualnymi w Ukrainie i w świecie. Dlatego zasługują na szczególną uwagę z punktu widzenia historyków, politologów, kulturologów i lingwistów.

Już na wstępie warto zwrócić uwagę na interdyscyplinarny charakter pracy. Rozprawa ukazuje działalność publicystyczną D. Doncowa zarówno z punktu widzenia biografii intelektualnej myśliciela ideologicznego, jak i w ujęciu lingwistycznym. Innymi słowy, analizy językowe prowadzone są w zanurzeniu społeczno-kulturowym. Przyjęcie takiej nowatorskiej metody opisu pozwoliło Doktorantowi na pełną interpretację zjawisk językowych, które – rzecz jasna – stanowią odzwierciedlenie procesów historycznych i politycznych, mających miejsce w tym czasie w Ukrainie. Nie sposób bowiem dokonywać opisu języka Doncowa bez konkretnych odniesień do wątków ideowych, pojawiających się na tle wydarzeń polityczno-społecznych i wiążących się w jedną całość z aktualnym tokiem i sposobem jego myślenia.

Prezentowana rozprawa doktorska ma bardzo przejrzystą strukturę, którą tworzy wstęp, trzy wprowadzające w zagadnienie rozdziały teoretyczne, jeden obszerny rozdział analityczny, podzielony na cztery podrozdziały tematyczne, zakończenie, wykaz stosowanych skrótów, bibliografia oraz streszczenie w języku angielskim. Już taki odpowiednio wyważony układ pracy – teoretyczno-materiałowy – wskazuje na jej podstawową zaletę: precyzyjne

merytoryczne zakreszenie tematyki badań, solidną podstawę materiałową i samodzielność interpretacji.

Wstęp rozprawy, napisany bardzo logicznie i wyczerpująco, zawiera podstawowe informacje na temat celu, materiału badawczego oraz struktury pracy. Wstęp rozprawy stanowi więc wprowadzenie w specyfikę twórczości publicystycznej D. Doncowa. Zasygnalizowany w nim został interdyscyplinarny charakter pracy, łączący w sposób komplementarny analizę lingwistyczną z interpretacją społeczno-historyczną, stanowiącą komentarz do wydarzeń opisywanych przez D. Doncowa. We wstępie wprowadzono również podstawowe informacje na temat celu, materiału badawczego oraz struktury pracy.

Część teoretyczną rozprawy rozpoczyna rozdział pt. „Tradycjonalistyczny nacjonalizm Dmytra Doncowa. Ewolucja ideowa lat 1910–1944”, który stanowi przedstawienie sylwetki D. Doncowa, ze szczególnym uwzględnieniem prowadzonej przez niego wielokierunkowej działalności społeczno-politycznej przedstawionej na kanwie najważniejszych faktów z jego życia oraz na tle epoki.

W rozdziale drugim, pt. „Politolingwistyka jako dziedzina badań” omówiona została aktywnie rozwijająca się współcześnie subdyscyplina językoznawstwa, zwana politolingwistyką. Autor interpretuje w nim tekst i dyskurs w badaniach lingwistycznych, przedstawia politolingwistykę, zarys jej historii i stan badań oraz w oparciu o bogatą literaturę przedmiotu (Doktorant pokazał dogłębną wiedzę angielsko-, niemiecko-, polsko-, rosyjsko- i ukraińskojęzycznej literatury z zakresu politolingwistyki) szczegółowo analizuje komponenty aparatu terminologicznego politolingwistyki. W rozdziale tym przedstawione również zostały zależności między zakresami pojęciowymi argumentacji, perswazji i manipulacji. Autor podkreśla dyskusyjność statusu opisywanych pojęć w istniejącej literaturze przedmiotu. Podziw budzi wielość przytaczanych definicji i bogata literatura tematu, którą zgromadził Doktorant. Materiał wprowadzany jest konsekwentnie i z dużą precyzją lingwistyczną.

Rozdział trzeci natomiast stanowi założenia pragmatolingwistyki, które znalazły później szerokie odzwierciedlenie w wprowadzeniu w problematykę aktów mowy w lingwistyce i narysowane w nim zostały podstawowe opisy różnych typów aktów mowy. Autor w sposób wysoce merytoryczny analizuje główne zagadnienia komunikacji językowej, rozpatruje lingwistyczne aspekty politycznych tekstów D. Doncowa z punktu widzenia pragmatyki illokucyjnych i perlokucyjnych aktów mowy.

Rozdział czwarty ma charakter metodologiczny. Sprecyzowany tu został cel pracy, określony dokładnie materiał badawczy i przyjęte założenia metodologiczne, zastosowane do jego opisu.

Zasadniczym celem pracy – jak pisze Autor – jest językowy opis twórczości publicystycznej D. Doncowa w ujęciu politolingwistycznym [...] z wykorzystaniem narzędzi z zakresu pragmatyki i komunikacji językowej.

Warto podkreślić bardzo bogaty korpus materiałowy, który stanowią wybrane publikacje autorstwa Dmytra Doncowa lat 1910–1944. Na potrzeby analizy Doktorant wyselekcjonował 103 reprezentatywne teksty, wśród których znalazły się artykuły z czasopism, referaty i wykłady wydane jako odrębne druki oraz książki.

Piąty najobszerniejszy rozdział pracy, zatytułowany „Publicystyka Dmytra Doncowa w świetle politolingwistyki”, stanowi zasadniczą badawczą część rozprawy, w której znalazła odzwierciedlenie wielokierunkowa językoznawcza analiza zgromadzonego materiału w ujęciu politolingwistycznym, z wykorzystaniem narzędzi służących do pragmatycznego opisu zjawisk językowych mających odbicie w tekstach politycznych.

Rozdział ten tworzy kilka podrozdziałów tematycznych. W pierwszym z nich zatytułowanym: „Akty mowy w publicystyce Doncowa” poddana była analizie twórczość publicystyczna D. Doncowa przy wykorzystaniu teorii aktów mowy. W publicystyce Doncowa wydzielone zostały różne typy dyrektywnych aktów mowy, takich jak: 1) rada, 2) propozycja, 3) żądanie, 4) zakaz, 5) ostrzeżenie, a także 6) akty chwalenia, w tym chwalenia i chwalenia się, 7) akty deprecjacji w stosunku do osób i sytuacji itd. Rozdział ten oceniam bardzo wysoko pod względem merytorycznym. Akty mowy zostały przedstawione w określonych kontekstach językowych w zanurzeniu historyczno-kulturowym. Takie dwojake spojrzenie na działania językowe pozwoliło pokazać zarówno dynamikę aktów mowy, jak i ich kontekstualizację społeczno-polityczną. Autor ponadto poprzez szczegółowe omawianie odniesień aktów mowy *chwalenia* i *chwalenia się* nakreślił koloryt kulturowy Ukrainy, zagadnienie stereotypizacji i ukształtowane spojrzenie społeczeństwa ukraińskiego na politykę Rosji i krajów zachodnich, a w tym usytuowanie Ukrainy pomiędzy nimi.

W kolejnym podrozdziale pt. „Pragmatyczne środki opisu w publicystyce Doncowa” Autor za pomocą środków pragmatycznego opisu przeprowadził analizę treści publicystycznych D. Doncowa w odniesieniu do wartościowania pozytywnego i negatywnego. Doktorant przeanalizował wartościowanie jako narzędzie perswazji, prowokacji, szokowania, a także omówił wyłaniający się z analizy konstrukt wroga. Jest to rozdział doskonale pokazujący, za pomocą jakich środków językowych, nieraz mocno szokujących, D. Doncow pragnie osiągnąć swój cel perswazyjny, którym jest pobudzenie społeczeństwa do myślenia i zjednoczenie go w odniesieniu do wspólnego wroga. Zwłaszcza ważnym i aktualnym w dzisiejszym dyskursie okazuje się lingwistyczna i historyczno-kulturalna analiza konceptu

wroga w publicystyce D.Doncowa. Nadto w tym podrozdziale zidentyfikowane i opisane zostały chwytły erystyczne oraz środki stylistyczne, zawarte w tekstach składających się na korpus badawczy. Rozdział świetny. Materiał badawczy dobrany jest precyzyjnie do przedstawianych treści.

Kolejny podrozdział pt. „Chwytły erystyczne w publicystyce Doncowa” stanowi już popis erystycznych możliwości D.Doncowa, które udało się doskonale uchwycić Autorowi rozprawy. Zostały tutaj opisane zagadnienia: manipulacji językowej, perswazji, ironii jako językowej agresji oraz prześledzone środki językowe żonglowania autorytetem: własnym, pożyczonym. Na uwagę zasługują erudycyjne odwołania D.Doncowa do nauki, literatury, mitologii oraz zwroty i wyrażenia obcojęzyczne, które Doktorant nie tylko wyeksponował kontekstami, lecz również licznymi podsumowaniami w tabelach i wykresach, co znacznie podnosi wartość pracy.

Ostatni – czwarty podrozdział piątego obszernego rozdziału analitycznego – pt. „Środki stylistyczne w publicystyce Doncowa” pokazuje zastosowanie w twórczości D.Doncowa licznych środków językowych. Ciekawym jest wyłonienie przez Przemysława Tomanka zagadnienia anafory, powtórzenia, metaforyzacji, pokazującego metaforykę choroby i kalectwa oraz impotencji w odniesieniu do politycznej nieudolności społeczeństwa ukraińskiego. Zagadnienie zostało omówione bardzo merytorycznie.

Na pochwałę zasługuje precyzyjne merytorycznie omawianie poszczególnych zagadnień lingwistycznych przez Doktoranta. Z całym przekonaniem twierdzę, że Autora cechuje umiejętność doboru literatury tematu i precyzja opisu lingwistycznego oraz erudycja, która zauważalna jest w całości rozprawy doktorskiej.

Analiza materiału badawczego, zawierająca łącznie 103 teksty prowadzona była poprawnie, niemal drobiazgowo. Praca zawiera liczne przykłady, podsumowania w formie pisemnej, a także w postaci szczegółowych tabel i wykresów, które doskonale ilustrują opisywane zjawiska językowe. Budowa rozdziałów w części analitycznej jest transparentna i przyjazna dla czytelnika: każdy kończy podsumowanie.

Uważam, że praca ma nie tylko zasadnicze znaczenie lingwistyczne, ale i duże społeczne, ponieważ po raz pierwszy w naukach humanistycznych głęboko i rzetelnie Autor opisuje twórczość prawie zapomnianego w Ukrainie uczonego i społeczno-politycznego działacza. Warto podkreślić, że staje się to dopiero teraz, w tym czasie - nazwisko Doncowa zaczyna pojawiać się już w nielicznych publikacjach naukowych, a na pierwszym miejscu w prezentowanej monografii.

Na pochwałę zasługuje też w rozprawie bogata część bibliograficzna, która liczy aż 25 stron. Nadto warto podkreślić piękny język polski, którym Autor z jednej strony opisuje zjawiska językowe, z drugiej zaś nakreśla tło społeczno-historyczne wydarzeń tej opieki, które znajdują odzwierciedlenie w opisywanych zjawiskach językowych. Rozprawa swym zakresem tematycznym i żywym potokiem lingwistycznym otwiera drogę do dalszych badań w zakresie dyskursu politycznego.

Praca napisana jest z widoczną pasją i znajomością tematu, dlatego myślę, że warto skierować ją do druku: może ona zainteresować szerokie grono czytelników, w tym nie tylko filologów.

Podsumowując, w rozprawie mgr. Przemysława B. Tomanka zauważa się pełną dojrzałość merytoryczną Autora, umiejętności w zakresie precyzyjnego wprowadzania materiału teoretycznego i logiki opisu lingwistycznego. Praca przygotowana jest bardzo dobrze zarówno pod względem merytorycznym, jak i technicznym.

Biorąc pod uwagę wysoką wartość merytoryczną przedstawionej rozprawy doktorskiej i umiejętności Autora w logice wykładu lingwistycznego stwierdzam, że rozprawa doktorska **mgr. Przemysława B. Tomanka ze wszech miar spełnia warunki** określone w art.13. 1. Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, stanowiąc oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata w danej dyscyplinie naukowej, jaką jest językoznawstwo oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia przez Przemysława B. Tomanka pracy naukowej.

Wnoszę również o wyróżnienie pracy i skierowanie jej do druku.

